

Ярошенко Ф.О.,

доктор економічних наук, професор,
заслужений економіст України,
Міністр фінансів України

Бушуєв С.Д.,

доктор технічних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
радник Міністра фінансів України

БАГАТОВЕКТОРНЕ УПРАВЛІННЯ ПРОГРАМАМИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНИХ ФІНАНСІВ

Розглянуто принципи й архітектуру системи багатовекторного управління програмами розвитку фінансового сектору в умовах турбулентності оточення. Визначено ключові принципи методології багатовекторного управління програмами розвитку.

The principles and architecture of multi-vector control programs development of the financial sector in a turbulent environment are considered. The key principles of multi-vector methodology for management development programs are defined.

Ключові слова: багатовекторне управління, програми розвитку фінансової системи, державні фінанси, багатовекторна модель державного бюджету.

В умовах глобалізації світових ринків і турбулентності фінансової системи закони конкуренції вимагають прискорення темпів перетворень — трансферу технологій та дифузії інновацій, і насамперед у такому чутливому секторі економіки, як державні фінанси. Авторами визначено місію перетворень системи державних фінансів України: в умовах турбулентності на глобальних фінансових ринках вона має стати локомотивом соціально-економічних реформ, які проводяться в Україні¹.

Нині лунає критика багатовекторних політик і стратегій розвитку. Ця критика має політичне забарвлення та не стосується наукових підходів, які необхідно досліджувати й упроваджувати в процесі реформування вітчизняної економіки.

Мета статті — визначити підхід до створення системи моделей і методів багатовекторного управління програмами розвитку фінансової системи України в умовах турбуленцій зовнішніх і внутрішніх ринків на основі інноваційного підходу.

Методологія багатовекторного управління програмами розвитку фінансової системи в умовах турбулентності ринків

Сьогодні в національних економіках багатьох країн спостерігаються позитивні тенденції, пов'язані з посиленням державного регулювання та гармонізацією фінансової діяльності на основі багатовекторної збалансованої моделі, що ґрунтується на таких фактах.

¹ Азаров Н.Я., Ярошенко Ф.А., Бушуєв С.Д. Инновационные механизмы управления программами развития. — К.: Саммит-книга, 2011. — 528 с.: ил.

1. В умовах подолання криз і відновлення роботи ринків тільки держава здатна підтримати розвиток життєво важливих галузей економіки, соціальної сфери, освіти. Позитивний результат слугує інтересам усього суспільства. Таким чином, лише держава може компенсувати недоліки ринку, пов'язані з прагненням бізнесу до швидкої віддачі та великого прибутку. Практика показала, що необмежена дія ринкових механізмів неминуче веде до соціальної поляризації, безробіття й соціальної напруженості.

2. Діяльність учасників ринку пов'язана з прагненням отримати швидкий результат. Кожне підприємство, галузь, регіон намагається реалізувати переважно власні інтереси та керується здебільшого егоїстичними потребами мікроструктури. До того ж суб'єкти господарювання діють в умовах жорсткої конкуренції, а їхні інтереси часто суперечать державним, що проявляється, зокрема, у зловживанні державною підтримкою. Національна економіка являє собою багаторівневий і багатофункціональний механізм. Тільки держава здатна забезпечити збалансування інтересів центру й регіонів, особливо в умовах “хворого” ринку.

3. В умовах кризи виникає асиметрія макроекономічних відносин: ринковий каркас “ламається” та стає нездатним забезпечувати потреби господарських зв'язків. Тому основне навантаження регулятора й координатора національного розвитку бере на себе держава, яка здатна підтримувати й контролювати відновлювальні процеси.

Варто зазначити, що регулювання не означає грубого втручання в економічну діяльність, воно являє собою прагнення до впорядкування державного контролю в інтересах суспільства. Основними цілями багатовекторного регулювання української економіки є такі: забезпечення економічного зростання, розвиток виробництва й наукомістких галузей економіки, вдосконалення структури попиту та пропозиції; формування умов економічної стабільності, включаючи підтримку рівня цін, підвищення зайнятості населення; реалізація принципу соціальної відповідальності бізнесу — прибуткової діяльності підприємств, добросовісної конкуренції в інтересах суспільства.

В даний час варто використовувати накопичений досвід, який визначає необхідність гарантування поступального розвитку, підтримки ринку, що не виключає державного адміністрування та надійного правового забезпечення діяльності суб'єктів господарювання; доцільність діалогу держави й бізнесу.

Світовий досвід показав, що в умовах відновлення економіки та прагнення держави до стійкого розвитку дуже важлива державна підтримка зовнішньої торгівлі, в т. ч. шляхом пільгового кредитування, гарантування, страхування експортних кредитів, просування товарів і послуг, інтелектуальної власності, реалізації програм підтримки суб'єктів господарювання в системі міжнародних економічних відносин.

Необхідність державного регулювання економіки є безперечною. Практика засвідчила, що без участі держави економічне “самозцілення” не можливе.

В період кризи роль держави та її інститутів посилюється, вона несе відповідальність за добробут населення країни, використовуючи для підтримання належного рівня життя широкий набір засобів і методів впливу на економіку: бюджет, податки, грошово-кредитну (монетарну) політику, законодавство тощо.

Утім, будь-який досвід доцільно використовувати з урахуванням національної специфіки. Наприклад, реалізація ефективної фіскальної політики відповідно до програми “перезавантаження системи державних фінансів” стимулюватиме економічний розвиток країни за умови підтримки стратегічних програм розвитку.

Ключовими принципами багатовекторної системи управління програмами розвитку є системність, збалансованість, стратегічна орієнтація на досягнення місії програми розвитку, розуміння розподіленої цінності, отриманої програмою, та ін.

Ідентифікація зон ризиків фінансово-економічного стану України та зовнішнього оточення визначає фактичні показники за шкалою зон ризиків: нормального стану, негативного тренду й турбулентного тренду². Складність управління подібними системами в умовах турбулентного оточення потребує формування методології проактивного багатовекторного управління на основі інноваційного підходу³.

Для того щоб управляти успіхом програм розвитку, необхідно орієнтуватися на вектори створення цінностей для різних груп зацікавлених сторін, використовувати тренд переходу до економіки знань, вчасно змінювати парадигму управління, розуміти філософію життєвих циклів та вчасно перезавантажувати систему, бути креативним, розвивати центри знань і досконалості. Кожен із цих елементів є складовою успіху, а формула останнього визначається через синергію їх взаємодії. Складові успіху проектів і програм розвитку фінансового сектору формують методологію управління програмами розвитку, котра визначається далі.

Багатовекторність системи управління програмами розвитку фінансового сектору України є одним із ключових напрямів методології.

Розглянемо піраміду як узагальнену модель багатовекторної методології управління програмами розвитку фінансового сектору (рис. 1). Ця методологія базується на політиці розвитку фінансового сектору. На основі визначеної політики розвитку формується стратегія та інструменти її реалізації — моделі й методи. Фундаментом моделі є економіка та суспільство.

Виділимо ключові вектори розвитку фінансового сектору та дії держави за цими векторами на основі запропонованої авторами моделі бюджетної політики

² Ярошенко Ф.О., Бушуєв С.Д. Сім ключів успіху в розвитку системи державних фінансів України // Фінанси України. — 2011. — № 6. — С. 3—13; Ярошенко Ф.О., Бушуєв С.Д. Система швидкого реагування на проникнення світової кризи у фінансовий сектор України // Фінанси України. — 2011. — № 7. — С. 3—13.

³ Керівництво з управління інноваційними проектами і програмами організацій. Т. 1, версія 1.2 / Пер. з англ. під ред. проф. Ф.О. Ярошенка. — К.: Новий друк, 2010. — 160 с.; Управление инновационными проектами и программами на основе системы знаний Р2М: Монография / Ф.А. Ярошенко, С.Д. Бушуев, Х. Танака. — К.: Саммит-книга, 2011. — 268 с.

Рис. 1. Узагальнена модель ключових елементів багатовекторної методології управління розвитком фінансового сектору

2012 р. Такими векторами є управлінський, соціальний, фінансовий, інтеграційний, інфраструктурний, макроекономічний, реальної економіки (рис. 2). Кожен вектор передбачає набір проектів щодо збалансованого розвитку.

Управлінський вектор націлений на запровадження “проактивної” моделі середньострокового планування розвитку, яка забезпечить прогнозованість дій у бюджетній сфері. Цей вектор передбачає дії, пов’язані з управлінням бюджетом із метою досягнення соціально значущих результатів та розвитку інструментів фінансового контролю результативності й ефективності діяльності розпорядників бюджетних коштів.

Соціальний вектор зумовлений необхідністю часткового розв’язання накопичених за 20 років незалежності проблем та передбачає модернізацію соціальної політики на основі раціоналізації соціальних видатків і впорядкування пільг шляхом надання цільової соціальної допомоги. Другий напрям стосується проведення пенсійної реформи як інструменту поліпшення соціально-економічних відносин.

Фінансовий вектор у першу чергу зорієнтований на відновлення кредитної активності комерційних банків, формування сегмента інвестиційного кредитування, котрий стимулюватиме внутрішній попит та забезпечуватиме стійкість банківської системи в умовах нестабільності зовнішнього оточення. З цією метою авторами створена й упроваджується система антикризової діагностики стану державних фінансів України, імітаційно-сітьового моделювання та проактивного реагування на поширення кризи⁴. Для підготовки команд швидкого реагування та

⁴ Ярошенко Ф.О. Система антикризової діагностики стану державних фінансів України, імітаційно-сітьового моделювання та проактивного реагування на поширення кризи: Аналіт. доп. Версія 2.2. — Мінфін, 2011. — 161 с.: [Електр. ресурс]. — <http://edu.minfin.gov.ua/>

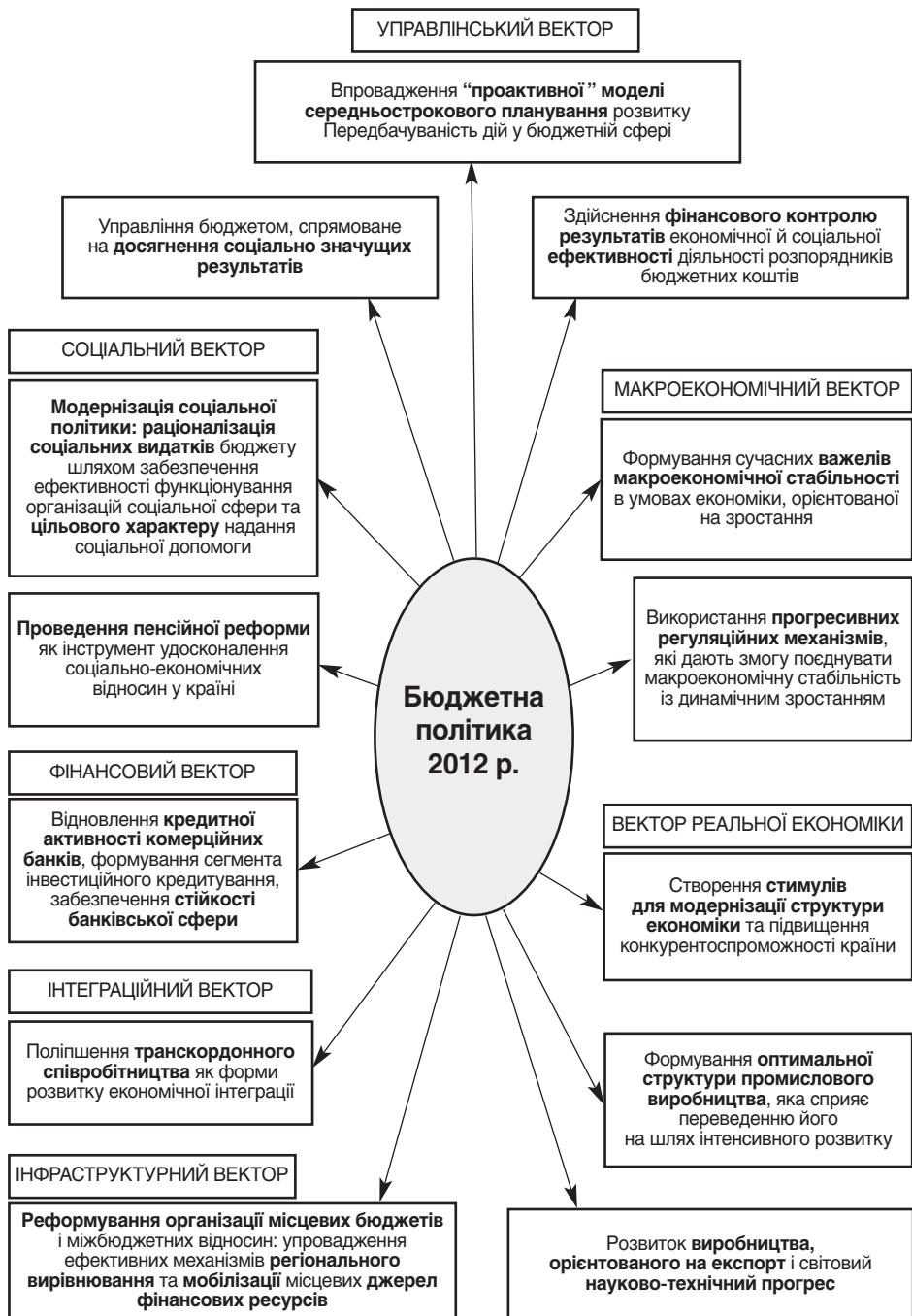

Рис. 2. Схема формування багатовекторної бюджетної політики

відпрацювання сценаріїв реагування на поширення світової фінансової кризи, включаючи зовнішні й внутрішні шоки, авторами розроблена та впроваджена ділова гра “АККОРД ФСУ” (Анти Кризовий Контроль і Оцінка Результативності Дій Фінансової Системи України). Сценарії, розроблені командами моніторингу поточної ситуації та швидкого реагування на внутрішні проблеми й виклики світової фінансової кризи у фінансовій системі України, надсилаються групі високого рівня для прийняття відповідних рішень щодо імплементації цих сценаріїв антикризових заходів (проектів).

Інтеграційний вектор забезпечує дії щодо транскордонної співпраці та руху за векторами співробітництва з ЄС і митним союзом СНД.

Макроекономічний вектор розвитку системи державних фінансів пов’язаний передусім із формуванням сучасних важелів макроекономічної стабільності в умовах економіки, орієнтованої на зростання, та використанням прогресивних регуляційних механізмів, що дають змогу поєднувати макроекономічну стабільність із динамічним зростанням.

Інфраструктурний вектор передбачає реформування організації місцевих бюджетів і міжбюджетних відносин за рахунок упровадження ефективних механізмів регіонального вирівнювання та мобілізації місцевих джерел фінансових ресурсів.

Вектор реальної економіки забезпечує створення стимулів для модернізації структури економіки та підвищення конкурентоспроможності України, побудови оптимальної структури промислового виробництва, яка сприяє переведенню його на шлях інтенсивного розвитку, а також формування виробництва, орієнтованого на інноваційні конкурентні переваги та експорт.

Запровадження такої складної моделі багатовекторного управління розвитком у першу чергу повинне дати відповідь на запитання: *що означає бути успішним, упроваджуючи багатовекторну модель управління програмами розвитку фінансового сектору?* Це означає встановити ключові принципи багатовекторної моделі програм розвитку фінансового сектору в умовах внутрішніх і зовнішніх турбуленцій, мати формалізовану модель стратегії багатовекторного збалансованого руху та чітке бачення майбутнього, розуміти й використовувати тренди, мати стратегію управління та необхідну інструментальну базу⁵.

Багатовекторність програм розвитку фінансового сектору

Побудова багатовекторної програми розвитку в системі “перезавантаження” державних фінансів України⁶ належить до пріоритетних соціально-економічних питань.

Фундаментом концентричної моделі є тривимірна фігура, котра в ідеальному стані збалансованої моделі фінансової системи має форму кулі (рис. 3).

⁵ Азаров Н.Я., Ярошенко Ф.А., Бушув С.Д. Зазнач. праця.

⁶ Там само.

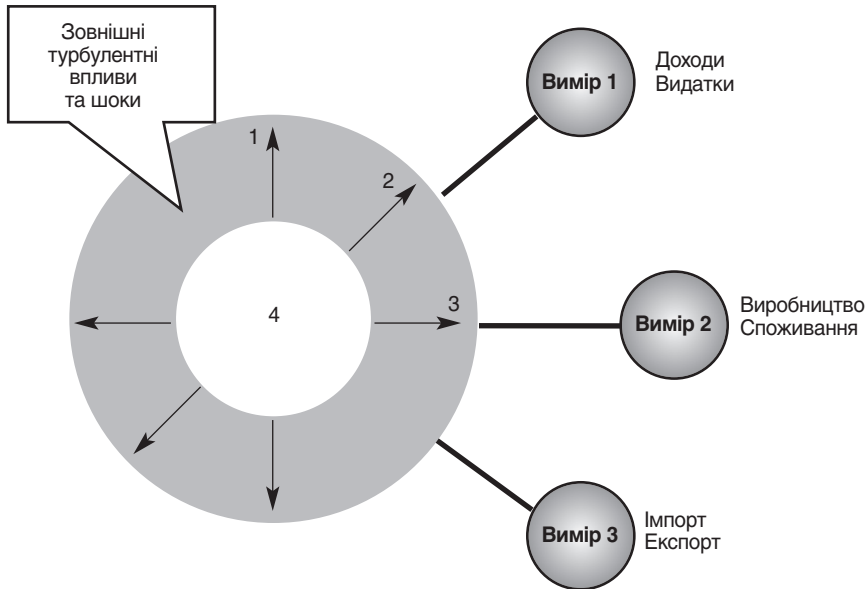

Рис. 3. Тривимірна концентрична модель макроекономічного рівня

На зазначеному рисунку показана концентрична модель макроекономічного рівня, що має три виміри: доходи — видатки, виробництво — споживання та імпорт — експорт. Внутрішня куля (4) містить набір ключових індикаторів успіху, на основі яких вимірюється успішність програм розвитку системи державних фінансів.

На рис. 4 наведена схема взаємодії багатовекторної моделі державного бюджету та моделей місцевих бюджетів. Слід підкреслити, що багатовекторність державного бюджету повинна мати ізоморфне відображення в місцевих бюджетах. Велике значення для успішного впровадження бюджетів має їх прозорість, збалансованість і гармонійність. Це головні характеристики, які формують довіру та орієнтують систему на успіх у забезпеченні стійкого розвитку. Зв'язки міжбюджетних відносин, визначені в моделі, мають власну семантику та побудовані на механізмах конструктивної взаємодії й протидії турбулентності оточення.

Базовими механізмами забезпечення багатовекторної моделі системи державних фінансів є прозорість, збалансованість, гармонійність системи бюджетів та конструктивність взаємозв'язків.

Підсумовуючи викладене, доходимо таких висновків.

1. Принципи та елементи системи багатовекторного управління програмами розвитку дають змогу розробити стратегію впровадження реформ фінансової системи України в умовах турбулентності ринків.

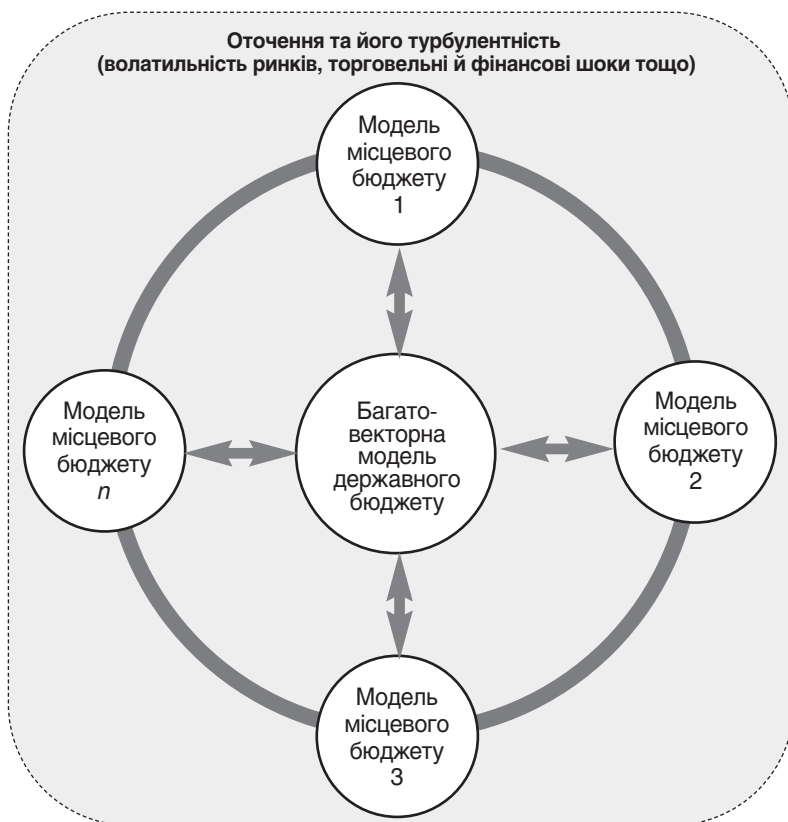

Рис. 4. Взаємодія багатовекторної моделі державного бюджету та моделей місцевих бюджетів

2. Інноваційні моделі й механізми, застосовані при створенні системи багатовекторного управління, додають необхідної динаміки та орієнтують розвиток фінансової системи на успіх.